

Halk Etimolojisinde Yer Alan Bazı Kelimelerle İlgili Yakıştırmalar

Hasan Köksal¹

Girne Amerikan Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, KKTC

Özet

Halk etimolojisi üzerine yapılan araştırmalar Batıda XIX. Yüzyılın ortalarına kadar uzamasına rağmen bizde diğer bilim dallarında olduğu gibi yakın zamana kadar ciddi bir şekilde ve sistematik olarak ele alınmamıştır. Türkçe'nin halk etimolojisine bağlanacak kelime hazinesinin ortaya koyulması ihtiyaç halindedir. Milletlerin tarih boyunca birbirleriyle siyasi, sosyal, ticari ve kültürel ilişkilerde bulunmuş olmaları kelime alışverişlerine yol açmıştır. Her dilin kendine has yapı ve işleyişi vardır. Bu yapı ve işleyiş belirli ölçüler doğrultusunda cereyan eder. Halk, ana-dilinin yapı ve işleyişine ters düşen yabancı kelimeleri gerek ses, gerekse anlam kaymalarına uğratarak Türkçeleştirmeye çalışır. Bu durum folklor ve filolojiyi birbirine kaynaştırır. Bu durum doğal olmakla beraber, melez kelimeler türeteceğim diye uydurma yapılardan kaçınmak gerekir. Dili geliştirmek, zenginleştirmek asıl görevimiz olmakla beraber, yabancı unsurlara karşı direnmek de benliğimizi korumamız açısından önemlidir.

Anahtar sözcükler: halkın dili, sestek kelimeler, yakıştırma, tatmin, önem

Associative Equivalence-based Conceptual Relations in Folk Etymology

Abstract

Although research on folk etymology dates back to the 19th century in the Western world, this area of study has not been investigated in a systematic manner until recently. Political, social, commercial, and cultural interactions among nations have led to exchange of words between different languages. Every language has a distinctive characteristics. Words borrowed from other languages go through a modification process in terms of phonetic and semantic aspects in accordance with the features of a language. This is in a way the meeting point of folklore and philology. This is also valid for Turkish. While our aim should be to enrich our language, we should also guard our language against the foreign elements that do not conform to the characteristics of the Turkish language. This is also important for the preservation of our national identity.

Keywords: Vernacular, homonyms, associations, associative equivalence, significance

¹ hasankoksal@gau.edu.tr

Halk etimolojisi denilince, hem yabancı kelimeleri izah etmek hem de bu kelimeleri Türkçe'nin ses sistemine uydurmak akla gelir. Bu konuda yapılan araştırmalar Batıda XIX. Yüzyılın ortalarına kadar uzanır. 1852 yılında yayınlanan Über Deutsche Volksetymologie adlı araştırması ile (Försteman 1852), Batı'da bu konuya ilk eğilen ve "halk etimolojisi" deyimini kullanan E. Försteman'ı, H. Seintal'in (Seintal 1863) ve Karl Gustav Andresen'in (Andresen 1919) araştırmaları izlemiştir. Daha sonra A. Smith Palmer (Palmer 1882) İngiltere'de bir halk etimolojisi niteliğindeki eserini yayınlamıştır. XX. Yüzyıla girerken Alman Hermen Paul (Paul 1921) ile Wilhelm Wundt'u (Wundt 1921), Danimarkalı John Kjederkvist'i (Kjederkvist 1902), Fransız Ferdinand de Saussure'ü (Saussure 1931), Rus A.F. Lenkova'yı (Lenkova 1959) bu konu üzerine araştırma yapanlar olarak görmekteyiz.

Bizde diğerk bilim dallarında olduğu gibi bu konu yakın zamana kadar ciddi bir şekilde ele alınmamıştır. Her ne kadar tarihi kaynaklar olarak tanıdığımız İbni Bibi, Müsameretü'l-ahbar, Aşıkpaşa-zade Tarihi, Neşri Tarihi gibi eserlerde, vakfiyelerde, şer'iyye sicillerinde, bölge tarihlerinde, eski dil ve edebiyat metinlerinde, çeşitli nitelikteki sözlüklerde, seyahatnamelerde, yer adları üzerinde yapılan araştırmalarda ve halk arasında ve derlenmiş olan efsanelerde halk etimolojisini besleyen bol malzeme varsa da bu malzemeler sistematik olarak ele alınıp işlenmemiştir. Türkçe'nin halk etimolojisine bağlanacak kelime hazinesinin ortaya koyulması ihtiyaç halindedir.

Bu konuya doğrudan doğruya veya dolaylı olarak temas etmiş olan eserler vardır. Bunlar; Ahmed Ziyaüddin'in mecmuan (Ziyaüddin 1319) adlı galatât kitabı ile ibni Kemal'in Tercüme-i Galatâtü'l-avam'ı (Kemal bt), I. Fikri'nin Lûgat-ı Garibe'si (Fikri 1307), Ziya Gökalp'ın Türkçülüğün Esasları (Gökalp 1339) gibi sayısı birkaçı geçmeyen eserlerden ibarettir.

Bu eserlerde de galat(yanıma), tahriş(harflerin yerini değiştirme) ve yanlış iştikak örneği kelimeler sıralanmakla yetinilmiştir.

Sonraki yıllarda, yabancı Türkologlardan Andreas Tietze, Oriens dergisinde yayınlanan Die Formalen Veränderungen an Neuren Europäischen Lehnwörtern in der Türkischen Volkssprache (Tietze 1957) adlı makalelerinde, Slavcadan ve Batı dillerinden alınan kelimelerin, dilimizde geçirdikleri şekil değişiklikleri dolayısıyla bazı örneklere yer verilmiştir.

Daha sonraki yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyelerinden Dr. Doğan Aksan, doğrudan doğruya halk etimolojisi konusuna eğilerek bu konuyu genel dilbilimi açısından ele almış ve işlemiştir (Aksan bt). Ayrıca Hasan Eren (Eren 1969), H. Berberian (Berberian 1954), Semavi Eyice (Eyice 1964) ve daha başkaları tarafından yapılmış olan yer, mahalle, semt adları ile şahıs adları üzerinde duran yayınlarda da, yer yer halk etimolojisine giren örneklere rastlamak mümkündür.

Bilindiği gibi, milletlerin tarih boyunca birbirleriyle çeşitli siyasi, sosyal, ticari ve kültürel ilişkilerde bulunmuş olmaları, harplerle birbirlerinin topraklarına akınlar yaparak yeni topraklar, yeni yurtlar ele geçirmeleri; aynı topraklar üzerinde ayrı dilleri

konuşan etnik unsurların yüzyıllarca yan yana, iç içe yaşamaları, diller arasındaki kelime alışverişlerine yol açmıştır.

Her dilin kendine has bir yapı ve işleyişi vardır. Bu yapı ve işleyiş belirli ölçüler doğrultusunda cereyan eder. Halk, günlük konuşma diline kadar girmiş ancak ana dilinin yapı ve işleyişine ters düşen yabancı kelimeleri gerek ses gerekse anlam kaymalarına uğratarak Türkçeleştirmeye ve yerleştirmeye çalışır. Bu durum, folklor ve filolojiyi birbirine kaynaştırır.

Etimoloji, dil çalışmalarının en zor bir alanıdır, zira yanılma oranı çoktur. Türkçeye çoğu kez Farsçadan, Arapçadan girdiğini sandığımız bir söz Hint-Avrupa dillerinden de geçmiş olabilir. Bu gerçekler, Türkçeye çeşitli dillerin bağlantıları incelendikten sonra ortaya çıkacak olan Türkçe etimoloji sözlükleriyle netleşecektir.

Halk etimolojisi çalışmaları, dilbilimi çalışmalarıyla bir paralellik arz etse de dilbilimcilere nazaran avam düzeyinde ele alınmaktadır.

Halk etimolojisinin meydana gelişindeki sebepleri dört ayrı grupta toplamak mümkün:

1. Bu gruptaki örneklerde yabancı kelimelerin anlamları ve Türkçedeki karşılıkları düşünülmezken bu yabancı kelimelerin yerlerine ses bakımından bunlara benzeyen kelimelerin yerleştirilmesi söz konusudur.

Bu konuya örnekler sıralayacak olursak;

Taht-ı kal'a (kale altı) tamlaması, söyleyişte Türkçe'nin ses yapısına uymaması ve söyleyişteki zorluk dolayısıyla halk dilinde **Tahtakale** oluvermiştir. İlk bakışta tahtadan yapılmış kale anlamı çıkarılmaktadır. Halbuki, **taht** Arapçada alt anlamını taşır ve bu terkip **kale altı** anlamındadır. Yani analogi (benzetme) yoluyla halk bu ifadeyi **Tahtakale** yapmıştır.

İtalyancada **palla e Mezza**, orta menzilli topa verilen bir addır. Halk, bu nesnenin adını kendi diyalektine uydurmuş ve **balyemez** haline sokmuştur. Mantıkî olarak düşünülünce topun bal yiyeni, yemeyeni elbette ki olmaz.

Pişmaniye kelimesinin aslı **peşmine** olup Farsça kökenlidir ve **yünlü** anlamındadır. Tel tel olan bu tatlı, yüne benzetildiği için bu ad verilmiştir. Ancak, halk arasında **yiye pişman** diye bir yakıştırma ile anlamlandırılmaktadır. Yerken ağza, dudaklara ve ellere yapıştığı için böyle bir yol seçilmiş ve gerçek anlamı araştırılmamıştır.

Turfanda kelimesinin aslı Farsça olup **ferheng**'ten gelir ve anlamı taze meyve, taze sebze (Mo'in 1381) demektir. Halk bu kelimenin Uygur bölgesindeki **Turfan** şehrinden geldiğine dair mantık yürütür.

Hasankeyf özel ad olarak kullanılan bu kelime Hasan yakıştırmadır. Bunun aslı, Arapçadaki kale karşılığı **Hısn** kelimesi **keyfa** sözüyle birleşmek suretiyle **Hısnkeyfa** = **keyfa** kalesi şeklinde düşünülmektedir.

Özel bir semt adı olarak kullanılan **Keçiören** kelimesinin aslı **kiçi (küçük) + Ören (yerleşim yeri)** kelimelerinin birleşmesiyle oluşmuş ve halkın dilinde bu şekilde yaşamaya devam etmektedir.

Pırasa kelimesinin aslı, Farsça **pür-hassa** dan gelmektedir. **Özelliği çok olan** bu sebze Türkçenin ses özelliklerine uyarlanarak pırasa oluvermiş.

Maydanoz kelimesinin aslı Latince **makedonission**'dur. Bu kelime Fars dilinde **mide-nuvaz**, mideyi okşayan yapı ve şekline dönmüş, Türkçede de **maydanoz** olarak form kazanmıştır.

Hoşmerim kelimesi Farsçadaki **hoş merhem** birleşik isminden gelmektedir. Halk bu kelimeyi anlamlandırırken şu kıssayı gündeme getirmektedir: Hanım, kocasına bir peynir tatlısı hazırlamış ve yemesi için sunmuş. Arkasından **Hoş mu erim?** diye sormuş. Evet cevabını alınca tatlının adı hoşmerim olarak kalmış.

Bu tür kullanımlar, Batı dillerinden Türkçeye girmiş kelimelerde dış anlamdan uzaklaşıp iç anlama kaydıığımızda birçok garipliklerle de karşı karşıya geliriz.

Yurdumuzun adı olan **Anadolu** kelimesini ele alalım:

Anatolê (anatoli) sözüyle Hellenler **güneşin doğuşu, yükselişi** ile birlikte doğularındaki ülkeleri, bunlar arasında **Küçük Asya**'yı anlatıyorlar. Birçoğumuz da Hellenlerin adlandırdığı ülkemize **Anavatan** demiyor muyuz? Diğer yandan **Anadolu**'yu doğu olarak alırsak, **Anadolu'nun doğusu** dediğimizde **doğunun doğusu** gibi bir garip tanımlama ortaya çıkmış olur (Baydur 1953).

Körfez kelimesine gelince:

Yunanca **kucak** anlamına gelen **kolpos (korphos)** kelimesinden değişime uğramıştır. Nasılki biz denize uzanan kara parçasına **burun** demişsek, yunanlılar da karayla kucaklaşmış denize **kucak** adını vermişler.

Yunanca **anaktora**, Rumca **anoikterion**, Türkçe **açar**, kapı, sandık gibi nesnelere açmaya yarayan araçtır. Halk bu defa **açar** kelimesiyle yetinmemiş ve yunanca **anaktora**'yı Türkçenin fonetik yapısına uyarlayarak **anahtar** yapivermiş.

Harita kelimesi Lâtincede **charta** yunanca **kharta** olarak seslendirilmektedir. Arapça kökenli olarak bildirilen bu kelime Yunancadan Arapçaya geçmiş Yunancada **kâğıt**'a **kharti** deniliyor. **Khartes** kâğıt, harita, vesika demektir. Türkçenin fonetik özelliğinden dolayı halk **kharta**'yı "harita" şekline dönüştürmüştür.

Yunancada **eskhara**, üzerinde öteberi kızartılan şey anlamında kullanılır. Halk bunu Türkçe telaffuz ederken **ızgara** diye seslendirmiştir.

Aynı şekilde **kerata** sözü Yunancada **keraton** olarak kullanılır ki bu **boynuz** demektir. Ayakkabı çekeceği eskiden çoğunlukla boynuzdan yapıldığı için biz de **boynuz** anlamına kerata demişiz.

Eski Yunancada yer alan **magnêtês lithos** (Manisalı taş/ Manisa taşı) demektir. Bu terkipten isim atılınca geride **magnêtês** kalmış ve bizde **mıknatıs** oluvermiş.

Kıbrıs adasının adı üzerinde de benzer bir yadırgama ile halk onu kendi dilinin fonetik kalıplarına sokarak Türkçeleştirmiş ve yerleştirmiştir. **Kopran** kelimesi ilk olarak İtalyanlar ile birlikte Kıbrıs'a gelir. **Bakır** anlamına gelen bu kelime, Kıbrıs'taki geniş bakır kaynaklarından dolayı, İtalyanca ilk kez telaffuz edilmiştir. Daha sonraları bu isim, konuşula konuşula değişimlere uğramış ve kullanım farklılığıyla günümüzde kullanılan şekli almıştır. **Kıbrıs**, Kıbrıs Türklerinin telaffuzunda **Gıbrıs**'a, İngiliz dilinde **cyprus**'a, Arap aksanında **kıbrıs**'a dönüşmüştür (Beratlı).

İtalyanca asıllı bir kelime olan **gancelli** bahçe kapısı anlamında Kıbrıs'ta yaygın olarak kullanılmaktadır. Halk arasında şöyle bir yakıştırma söz konusudur: Bahçe kapısının üst kısmındaki sürgü, ele benzetilmiştir. Bu yüzden, bu nesnenin adı **kanca elli**'den **gancelli**'ye dönüşmüştür.

Kıbrıs'ta makbul bir üzüm türü olan **verigo** isminin verilmesi hakkında da şöyle bir kıssa anlatılır: zamanın birinde İngiltere'den gelen bir kişi, bu üzümü yediğinde çok beğendiğini belli etmek için İngilizce **very good** demiş. İşte bu kelimedeki hareketle günümüze kadar bu üzüm halk arasında **verigo** ismini almıştır.

Lefke adı üzerine de bazı anlatımlar söz konusudur. Bunlardan biri şöyledir: **Lefkios** kavak anlamında eski bir kullanıştır. Burada ilk zamanlarda kavak ağacı bol miktarda bulunmaktaymış. O zamanlarda burada bir çiftlik kurulmuş. Bu çiftliğe kavak ağacından dolayı bu isim verilmiş. Daha sonraları bu çiftliğin etrafına evler yapılmış ve sayısı artan evlerle birlikte bir kasaba kurulmuş. Başlangıçta **lefkios** ismiyle kurulan bu kasabanın adı halk arasında Lefke'ye dönüşmüştür.

Gaziveren Kıbrıs'ta Lefke'ye bağlı bir köyün adıdır. Kaynaklarda **Kaza-i Viran** diye geçer. Bu yer anlamlandırılırken **Gazi Evran**, **Gazi Veren** gibi manalar halk tarafından yüklenmektedir ki doğrusu da **Kaza-i Viran**'dır (Gazioğlu 1994).

Aynı şekilde **Gönyeli** (Konya-ili), **mamundalı** (Mahmutali), **Varoş** (Maraş) gibi Türkçe adlar taşıyan köy adları, söyleyişte kolay olsun diye bazı değişimlere uğramış adlandırmalardır.

İkileme ve yansımalarda da benzeri değişimleri halk dilinde görüyoruz. Kıbrıs'ta **yaşarag** **gaşarag** sözü iyi olgunlaşmamış, iyice kurumamış ekinler için kullanılır (Gökçeoğlu 2004: 444). Daha henüz yeşilliğini koruyor, gök ekin anlamında kullanılan bir yansıma sözdür.

Ya herru ya merru sözü argo olarak sık sık kullanılır. **Herrû** Arapça bir kelime olup **kötü** anlamına gelmektedir. **Herrû** sözünün havlamak, **merrû** sözünün de gitmek manaları düşünülürse **havladı havladı, geçti-gitti** anlamı ortaya çıkar. Türkçede biz, ne olursa olsun, umurumda değil gibi bir mana yükleriz (Gökçeoğlu 2004: 435).

Goyaglardan dağlardan ikilemesinde birinci söz koyuk şeklinin halk ağzındaki (Kıbrıs ağzı) seslendirilişidir. **Goyaglandırıdıkca goyaglandırıd** ifadesinde de bu söz **derin derin** anlamını taşımaktadır. **Düşünceyi koyaklandıkça koyaklandırdırmiş** = Derin derin düşünürken yüzeysel düşünmeye başlamış (Gökçeoğlu 2004: 264).

2. Bu gruba giren örneklerde, yabancı bir kelime Türkçeleştirilirken, yabancı kelime ile onun Türkçesi arasında bir anlam bağı düşünülmemiştir. Ancak, bu Türkçeleştirme bilinçli bazı etimolojilere dayandırılmak istenmiştir.

Mesela;

Boykot kelimesi İngilizce kökenlidir. Türkçe sözlük'te:

1. Bir işi, bir davranışı yapmama kararı alma; 2. Bir kimse, bir topluluk veya bir ülkeyle amaca ulaşmak için her türlü ilişkiyi kesme şeklinde anlamlandırılmıştır. Hâlbuki bu söz, İrlanda Toprak Birliği'nin kararına uymayan **Charles Boycott**'un adından ortaya çıkmıştır (Köksal 2004).

Kalas kelimesi Türkçe sözlükte:

1. Kalın biçilmiş uzun tahta; 2. Ahşap yapılarda kiriş olarak kullanılan uzun tahta şeklinde anlamlandırılmıştır. Türk'ün bilgi dünyasına, bir kereste türünün adı olarak giren bu kelime, Osmanlı imparatorluğu devrinde **Eflak-Boğdan** denilen bugünkü Romanya'nın **Galantz** iskelesinden getirilen **kalın biçilmiş uzun tahta** için ad olmuştur. Özel bir ad sonradan bir nesneye verilmiştir (Karaağaç 2005).

Dumdum Hindistan'daki bir şehrin adıdır. Bu şehirde özelliği olan tüfek kurşunu üretilmektedir. Türkçe sözlükte: **Baş tarafı haç biçimi çentilmiş, çarptığı yerde tehlikeli yaralar açan bir tür tüfek kurşunu** diye anlamlandırılmıştır. Aslında bu özel ad, kurşun adı olarak sözlüğe dönmüştür (Karaağaç 2005: 80).

Bu grupta vereceğimiz örnekler için özel menkıbe ve efsaneler bile uydurulmuştur.

Polatlı ilçesine 15 km uzaklıktaki Frikya Devleti'nin başkenti olan **Gordiom** şehrinin adının kurucusu **Gordios**'la ilgili olduğunu ileri sürenlerin (Rescher 1886-1890) yanı sıra halk arasında **Kördüğüm** diye anıldığı da bilinen bir gerçektir. **Kördüğüm** adına bağlı efsane şöyledir: Şehrin âdil ve sevilen kralı ölünce, yerine geçecek bir evlat bırakmadığı için, kâhinler düşünüp- taşınırlar ve şehre yük arabasıyla ilk defa girecek kimsenin kral olmasını kararlaştırırlar. Kral olan kişi, kağnısını boyunduruğu ile birlikte bir şükran nişânesi olarak Jüpiter ma'bedi'ne

hediyeler eder. Ancak boyunduruk arabanın okuna öyle dolanır ki kimse çözemez. Bunu çözen kişinin yalnız Anadolu'ya değil Orta Asya kıtasına bile hâkim olacağı inancı yayılır. İskender zamanına kadar bu kördüğüm çözülemez. İskender buraya gelince düğümü keser - parçalar, bu kördüğüm dolayısıyla da şehrin adına **Kördüğüm** denilir (Önder 1966).

Bunun gibi, Bizans devrindeki **İkonía** adından değişmiş olan **Konya** ilinin adı, konmak fiilinin emir şekli olan **kon** ile **ya!** ünlemine bağlandığı, **Giresun** adının Fatih'in Mehmet Paşa'ya **Giresun!** diye verdiği fermana bağlandığı; **Kastamonu** adının, kaleyi kuşatan Türk kumandanın, kendi yüzünden öldürülen kale tekfurunun kızı **Moni** için, Tekfur'a **kastın Moni'**ye diye sözlerine bağlandığı; **Ağrı dağı** adının da Hz. Nuh'un bu dağı gördüğü zaman söylediği **ne ağır dağ** sözünden geldiğine inanılmaktadır (Önder 1955).

3. Bu guruba giren örneklerde, asıl şekillerinden saptırılan kelimeler yapıcı böyle birer efsaneye bağlanmış fakat mantıklı ve bilgilice, makul birer köke bağlanmak istenmiştir.

Mesela;

Yeni kayser şehri anlamına gelen **Neo-Kaisereia** kelimesinden doğmuş olan (Baydur 1953: 93-121) **Niksar** için Evliya Çelebi, **nik-hisar** (yeni hisar) diye bir görüş belirtmektedir. Aynı şekilde **Ankara** adının Farsça **Engür** den geldiği **üzümü bol şehir** anlamına bir halk etimolojisine bağlanarak izaha çalışılmaktadır.

4. Bu gurupta Halk arasında bazı kelimeler, hem ses hem de anlamca değiştirilmekte ve melez kelimeler ortaya çıkmaktadır.

Orta Farsça (Pehleviçe)'de **bise** kelimesi küçük orman demektir. Azerbaycan Türkçesinde de **meşe** ses değişimi ile orman karşılığında kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde ise **meşe** bir orman ağacı türüdür.

Pazubend pazı bağı anlamında Farsça asıllı bir kelimedir. Halk arasında **pezevenk** şekline de dönüşmüştür. Hatta pazubend'lere **koç**'da denir. Kıbrıs'ta **koç** kelimesinin telaffuzu pek iyi karşılanmaz. **Pezevenk** anlamı yerleşmiş olacak ki birine **koçum** dediğinizde çok bozulur. Hâlbuki Türkiye'de iltifat sözü olarak kullanılır.

Kerhiz(keriz) kelimesinde de anlam kaymaları olduğunu görüyoruz. Türkiye Türkçesinde; kanalizasyon, pis su akıntısı anlamında kullanılırken, Azerbaycan Türkçesinde, yeraltında yapılmış içme suyu kanalına verilen addır. **Keriz silkelemek** deyimini de **aptalın parasını almak** anlamında kullanıldığı gibi, **keriz sırığı** da halk arasında ceviz silkelemeye yarayan sırığın adı olarak kullanılmaktadır.

Adamcıl kelimesi, Türkiye Türkçesinde, insanları seven, insan sevgisi yüksek olanlar için kullanıldığı halde; Azerbaycan Türkçesinde **adam kanı içen, vahşi** anlamında bir mana kazanmıştır.

Doğulu kelimesi ile **toğ-** > **doğ-** fiili arasında ilgi karın-daş (=) kardeş kavramına bağlanmaktadır. **Toğmuş, toğgan** > **doğan** ve **toğuklu** > **toğulu doğulu** (kardeş) bugün Türkmencede yaygın olarak kullanılmaktadır (Azmun 2005: 156). **Doğulu** da biraz anlam değiştirerek Farsçada korunmuştur. Ancak, Farsça mantığı birinci hecedeki **do**'yu iki olarak algılamış. Bunun için Farsçada **doğolü<do-ğölü** bugün ikiz demek. Üçüz **seğölü**, dördüz **çar gölü** < **çähär gölü**, beşiz de **pānc gölü** oluyor.

Bazı hallerde çeviri yapılırken dikkatsizlik ve bilgisizlik sonucu bazı eksiklikler, kusurlar da ortaya çıkmaktadır. Nitekim ;

İslanmışın sudan pâkı atasözü, ilk işiteni biraz düşünmeye sevk eder. Azerbaycan ve Kıbrıs'ta yaygın kullanılan bir sözdür bu. **Pâk** kelimesini temizlik anlamında düşündüğümüzde bu söz anlamsız geliyor bizlere. Ancak **pâk** kelimesi Farsça **korku** anlamına gelen **bâk** olarak düşünüldüğünde atasözü anlam kazanmış oluyor. O halde söz: **İslanmışın sudan ne korkusu...** şeklinde ifade edilmesi gerekiyor.

O halde, büyük bir ihtimalle bu söz Farsçada vardır. Farsçadan Türkçeye çeviri yapanlar, ilk üç kelimenin karşılığını Türkçe olarak vermişler, **bâk** kelimesine gelince, bilmedikleri için veya araştırma yapmaksızın Farsçadaki şeklini muhafaza etmişlerdir. Bu tür yanlışlar ve eksikler çevirilerde sık sık karşımıza çıktığı için, çoğu kez okuduğumuzu anlamıyoruz.

Bunların günahı, metotsuz edebiyat tarihçiliği yapanların, onların verdiği bilgileri hiçbir eleştiriye tâbi tutmadan alıp kullanan dâlcilerin, tashihsiz kitap basanların, metinlerle sorumsuzca oynayan bilgisiz kâtiplerin boynunadır.

Tıpkı Kadı Burhaneddin'in bir **tuyug**'unu yanlış okuyanlara, Prof. Dr. Metin Akar'ın verdiği cevap gibi...(Akar 1998) **Tuyug**'un tahrif edildiği metin şöyle:

“Özini eş-şeyh gören serdâr bolur
Enel-hak da'vî kılan ber-dâr bolur
Er oldur hak yolına baş oynaya
Döşekde ölen yiğit murdâr bolur.”

Bu metnin doğrusu ise şöyledir:

“Özini aşşah gören serdâr olur
Ene hak da'vi kılan ber-dâr olur
Oldur er hak yolına baş oynaya
Şiltede ölen yiğit murdâr olur.”

İşte böyle, kâtip halk dilinde yaşayan **aşşah**'ı, **eş-şeyh**; **ene-hak**'ı, **ene'l-hak**; **şilte**'yi, **döşek** olarak zevkine göre değiştirmiştir. Bunları irdelemek, edebiyatla uğraşan araştırmacılara düşüyor.

Türkmencede kullanılan şu atasözü de ilk işitildiğinde anlam yönünden oturmamış gibi geliyor bizlere: **Ezilen geçi sudan gaytmaz**. Burada **ezilme** sözünün **ıslanma** anlamında kullanıldığını bilmeden atasözünün gerçek anlamı ortaya çıkmıyor. Kelimeleri Türkiye Türkçesinde kullanılan karşılıklarıyla düşündüğümüzde: **Islanan keçi sudan korkmaz** şekline dönüşmüş olur.

Yukarda saydıklarımızın dışında, halk arasında kullanılıp da Türkçenin sindiremediği bazı kelimeleri de unutmamak gerekir. Mesela **sinir** = (Arapça) **asab** karşılığındadır. Ancak **asab**'tan türetilmiş **taassub** ve **mutaassıb** kelimeleri ile **sinir**'in bir ilgisi olmadığı ortada. O halde **sinonim** olan yabancı ve Türkçe kelimeleri – eş anlamlı olsalar da – birbirinin yerine kullanamayız. Her şeyden önce dillerdeki yapı farklılığını dikkate almak gerekir. Bilgiyi ve bilginin adını alan dil, melez kelimeler türeteceğim diye uydurma yapılardan kaçınmalıdır. Farsçadaki **narduban** ı Türkçede **merdiven** yaparız, buna **iner-çıkır** diye ad koyarsak o da apayrı bir şey olur. Halk etimolojisini de bir kenara atmadan dilin zenginleşmesine çalışılmalıdır. O halde bir dilin gelişmesi, o dilin sahiplerinin bilgi ve üretim gücüne bağlıdır. Bu güç, yabancı unsurlara karşı direnmeyi beraberinde getirecek ve kültürümüzün adresi kendi benliğimiz olacaktır. Üniversitelerimizin ilgili bölümlerine bu konuda çok iş düşüyor.

Kaynaklar

Ahmed Ziyaüddin, Mecmuan, İstanbul 1319.

Akar M, 1998. Bizi yanıltanlar:1. Kâtipler, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara, 7-9.

Aksan, D, bt. Genel Dilbilim yönünden halk etimolojisi ve Türkçedeki örnekleri, DTCF, KTB. Yazma eserler bölümü, no: 27, 119 s. Bu araştırma henüz yayınlanmamıştır. Eserin “giriş” bölümünde, yukarıda adları geçen E. Förstemann, H. Steinthal, K.G. Andresen v.b.'nin çalışmaları hakkında, ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Andersen KG, 1919. Über deutsche Volksetymologie, 7. Auflage, Leipzig.

Azmun Y, 2005. Türkçe- Çağdaş Farsça Fonetik ve Semantik İlişkileri Üzerine, Şinasi Tekin'in Anısına Uygurlardan Osmanlıya, İstanbul, 156

Baydur SY, 1953. Dilimiz ve yunan- Latin asıllı kelimeler, Türk Dili Araştırmaları yillığı, 93-121.

Berath N, (yok) Lefke sevgilim, Işık Kitapevi Yayınları, 9-32

- Berberian H, 1954. Stanbol (İstanbul) kelimesinin etimolojisine dair bir deneme, İktisat Tarihi Der. 6/9, 187-192.
- Eren H, 1935. Von der Byzantinischen zur Türkischen Toponymie, Byzantion 10, Bruxelles, Türkçesi: Mihin Eren, Bizanslılardan Türklere geçen yer adları, Selçuklu Araştırmaları Dergisi 1, 1969 (1970), 193-240.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C.2, S.389
- Eyice S, 1964. İstanbul'un mahalle ve semt adları hakkında bir deneme, Türkiyat mecmuası, 199-216.
- Fikri, Lügat-ı Garibe, İstanbul 1307
- Försteman E, 1852. Zeitschrift für Vergleichende Sprachforschung I, s. 1-25
- Gazioğlu A-C, 1994. Kıbrıs'ta Türkler, Lefkoşa, 111
- Gökalp Z, 1339. Türkçülüğün Esasları, Ankara; Türkçüler ve Fesahatçılar bölümü.
- Gökçeoğlu M, 2004. Kıbrıs Türk İkillemeleri ve Yansıma Sesleri Sözlüğü, Eğitim Vakfı Yayınları, Lefkoşa, 444
- Hasan Köksal H, 2004. Türk Adı ve Türk İmajı. Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi, Akçağ Yayınları: 617, 104-127.
- İbni Kemal, Tercüme-i Galatatü'l-avam, Eserden basım yeri ve tarihi yoktur.
- Karaağaç G, 2005. Dil, Tarih ve İnsan, Akçağ Yayınları: 430, 80
- Kjederquist J, 1902. Lautlichbegriffliche Wortassimilationen, Beitrag zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur 27, 409-445.
- Lenkowa AF, 1959. Die sogenannte Volksetymology, Muttersprache Zeitschrift zur Pflege und Erforschung der deutschen Sprache, 69, 137-140.
- Mo'in, Ferhengi Farsi, Tarhan 1381, Cilt 1, s.1073
- Önder AR, 1955. Yaşayan Anadolu Efsaneleri, Kayseri, 1955, 69-96.
- Önder M, 1966. Anadolu Efsaneleri, Ankara, 87-89.
- Paul H, 1921. Prinzipien der Sprachgeschichte, 5. Auflage, Halle.
- Rescher WH, 1886-1890. Ausführliches Lexikon der griechischen und römischen Mytologie, Leipzig.
- Saussure F, 1931. Cours de Linguistique Générale, 3. basım, Paris.
- Seinthal H, 1863. Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern, Berlin.
- Smith Palmer A, 1882. Folk-Etymology, A Dictionary of verbal corruptions or words perverted in forms or meaning by false derivation or mistaken analogy, London.

Tietze A, 1957. 'Die Formalen Veränderungen an Neuen Europäischen Lehnwörtern in der Türkischen Volkssprache'' Oriens 10/1, 1-47.

Wundt W, 1921. Völkerpsychologie, 1, Sprache, Mythos und Sitte, Stuttgart.